

Barn bihang till föräldrarna vid ekonomiskt bistånd

Begränsad kunskap om barnens livsvillkor och sällsynt att barn beviljades extra medel när familjen sökte ekonomiskt bistånd. Det är några slutsatser i en ny studie. Från statligt och kommunalt håll är det angeläget att tala mer om värdekonflikter som uppstår om man vid ekonomiskt bistånd ska fokusera på barn, skriver forskarna David Pålsson och Stefan Wiklund.

I socialtjänstens arbete har begreppet barn-/barnrättsperspektiv blivit ett viktigt ledord. Ekonomiskt bistånd är samhällets yttersta ekonomiska skyddsnät och ett verksamhetsområde som lagstiftning sedan slutet på 1990-talet menar ska präglas av barnperspektivet. År 2020 levde runt 130 000 barn i Sverige i familjer som någon gång under året mottog bistånd. Barn i familjer med bistånd lever under ekonomiska förhållanden som skiljer sig avsevärt från andra barns. Studier visar att barnen ofta upplever att de är socialt utestängda från vad jämnåriga kan kosta på sig och de har överrisker för marginalisering i vuxenlivet, som arbetslöshet, psykisk/fysisk ohälsa och för tidig död.

I ett forskningsprojekt har vi studerat hur barnperspektivet tolkas och tillämpas inom ekonomiskt bistånd. Projektet utfördes genom fallstudier i sex svenska kommuner. Underlaget bestod av riktlinjer och utredningsmallar, intervjuer med lokalpolitiker, chefer och handläggare samt granskning av akter för 344 barnfamiljer. I projektet analyserades begreppet barnperspektiv som ett exempel på vad som inom organisationsteori benämns *idé*. En idé är en arbetsprincip som är positivt laddad och ger legitimitet, men som samtidigt är vag. Vagheten medför att det är möjligt att fylla

barnperspektiv med olika innehåll. Vi använde begreppet *översättning* för att analysera vad som händer när barnperspektivet tolkas och kommer till uttryck i rutiner och arbetssätt. En viktig omständighet är här att ekonomiskt bistånd kan styras av ett flertal, ibland svårförenliga, målsättningar. Det kan handla om att bidra med "skälig" levnadsnivå, inte utreda mer än nödvändigt för beslut, kräva motprestationer och inte undergräva incitament att ta arbete. Hur barnperspektiv passar i ett arbete som traditionellt präglas av att vuxna är huvudsaklig part är en öppen fråga.

Vår studie visar att barnperspektivet formuleras i ett flertal översättningar. Barnperspektiv kan ge stöd åt skilda tolkningar, med olika innebörder för barns ställning som biståndsmottagare.

En första översättning vi fann var att barnperspektiv är att *säkerställa basala behov*. Här är det fullgott att tillgodose att barn har tak över huvudet och mat. Denna syn tycks ha starkast genomslag i praktisk handläggning. Det var exempelvis sällsynt att barn helt nekades bistånd i de fall en förälder ansågs ha misskött sin planering.

En andra mer ambitiös översättning var att ett barnperspektiv är att *främja social inkludering*. Det innebär att barn kan komma i fråga för extra bistånd för att tillförsäkras en standard i nivå med jämnåriga. Det var dock i praktiken mycket sällsynt att kommunerna beviljade barn särskilda bidrag.

En tredje översättning var att ett barnperspektiv är att *identifiera sociala problem*. Det handlar alltså inte om ekonomi, utan om att uppmärksamma att barn inte far illa på andra sätt och i sådana fall ge till exempel föräldraskapsstöd. Som regel var dock kunskapen om barnens livsvillkor liten och särskilda insatser få.

En fjärde översättning av barnperspektiv var att *aktivera föräldrar*. Antagandet är att det bästa för barn psykologiskt

och materiellt är att föräldrar blir förvärvsarbetande. Studien visade dock att när aktiveringsinsatser väl fanns, så var de riktade mot biståndsmottagarna överlag och inte särskilt föräldrar.

En femte översättning var att ett barnperspektiv är dokumentation om barn. Det beskrevs viktigt för att fatta korrekta beslut. Dokumentation om barn var dock knapphändig och när hänvisningar till barnperspektiv fanns saknades ofta synbar koppling till beslutens innehåll.

En översättning av barnperspektiv som vi hade förväntat var *barns delaktighet*. I policy uppmuntrade kommunerna som regel delaktighet, men vi fann inga försök att låta barn påverka beslutsfattande och handläggare träffade så gott som aldrig barn. Analysen visade att barns delaktighet är en princip som strider mot arbetets organisering mot utredning och insatser för vuxna, men det fanns också en skepsis inför att involvera barn i ekonomiska frågor och att frånta föräldrar ekonomiskt huvudansvar för barnen.

Vilka slutsatser kan man dra av studien? De identifierade översättningarna ger var för sig uttryck för skilda förhållningssätt till barn i familjer med ekonomiskt bistånd. Med andra ord är det oklart vad det innebär när en socialtjänst säger sig ha ett barnperspektiv. Det betyder tämligen olika saker för ett barn om myndigheter enbart tillgodoser grundläggande behov eller om de därtill främjar social inkludering. Det är också svårt att bedöma vad det i stunden betyder för barn att socialtjänsten dokumenterar mer eller aktiverar föräldrar.

Vidare förekom barnperspektiv oftare i riktlinjer och tal, än i praktisk handläggning. Kunskap om barnens livsvillkor var begränsad och det var sällsynt att barn beviljades extra medel eller särskilda insatser. Det kan bland annat förstås utifrån att socialtjänstens arbete vägleds av flertalet målsättningar. Det handlar främst om den hushållscentrering som präglar

arbetet, men även andra målsättningar tenderar ta överhanden, som att klienters inte ska utredas alltför ingående, att skattemedel hanteras återhållsamt och att föräldrars incitament att söka arbete inte undermineras. I fallet med barns delaktighet tycks det helt enkelt bryta alltför mycket mot rådande såväl organisation som värderingar.

Allt som allt visar studien att barn inom ekonomiskt bistånd behandlas framförallt som bihang till föräldrarna och inte som självständiga subjekt. Här är det angeläget att man från statligt och kommunalt håll talar mer om värdekonflikter som uppstår när ett barnperspektiv ska införas, samt närmare diskuterar vilka målsättningar som ska ges företräde. Detta om det anses önskvärt att ekonomiskt bistånd implementerar arbetssätt som fokuserar barn, vilket kan ses som angeläget mot bakgrund av att fattigdom utgör en riskfaktor både gällande social utestängning under barndomen och marginalisering i vuxenlivet.

David Pålsson, universitetslektor och fil dr i socialt arbete vid Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet
Stefan Wiklund, professor vid Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet

Bild från Pixabay

[Pålsson, D. & Wiklund, S. \(2022\) Barnperspektiv och ekonomiskt bistånd. I vilken utsträckning kan generositet respektive restriktivitet ses som ett uttryck för skilda strategier? Socialvetenskaplig tidskrift, 1, 47-70.](#)

[Pålsson, D. & Wiklund, S. \(2021\) A policy decoupled from practice: children's participation in Swedish social assistance, British Journal of Social Work, doi: 10.1093/bjsw/bcab089.](#)

[Pålsson, D. & Wiklund, S. \(2020\) Barn i ekonomisk utsatthet –](#)

om barnperspektiv och ekonomiskt bistånd. I Becevic, Z. & Bruno, L. (red.) *Barn & unga i utsatta livssituationer: perspektiv från forskning och praktik*. Stockholm: Liber

Pålsson, D. & Wiklund, S. (2020) Local translations of a universal concept: 'Child perspective' in Swedish social assistance, *Children & Society*, DOI: 10.1111/chso.12420